

ਕੇਰਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਦੀ ਲਹਿਰ

ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

ਅਨੀਤਾ ਪਿਨਹੋਰੋ

ਨਿੱਜੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਘਰਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਸ਼ਹਿਰੀ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਖਾਧ ਆਪੂਰਤੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ, ਜਦ ਇਸਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੇਰਲ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਹਿਰੀ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ, ਸਰਕਾਰੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਆਧਾਰਿਤ ਪਹਿਲ ਕਾਰਨ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਸਮਾਜਿਕ ਲਹਿਰ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।

ਛੱਤ ਉੱਪਰ ਬਗੀਚੀ ਲਈ ਹਲਕੇ ਵਜ਼ਨ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰੇ ਬੈਗਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕੇਰਲ ਸੂਬੇ ਕੋਲ ਆਪਣੀਆਂ ਭੂਗੋਲਿਕ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਸਤਾਰ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਖੇਤ ਤੋਂ ਘਰ ਤੱਕ ਲਿਆ ਕੇ ਇਸਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹਰ ਉਪਲਬਧ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਪਰ ਖੇਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। 2012 ਤੋਂ ਕੇਰਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 'ਸਬਜ਼ੀ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ' ਰਾਹੀਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਅਲਾਟ ਬਜਟ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ ਕੁੱਲ ਸਾਲਾਨਾ ਬਜਟ ਦਾ ਲਗਭਗ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਗੀਚੀ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਮੁੱਖ ਰਣਨੀਤੀ ਇਹ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜਗ੍ਹਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ, ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਜਗ੍ਹਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਸਹਾਇਤਾ ਵਿੱਚ ਸਬਸਿਡੀ (75% ਸਬਸਿਡੀ) ਵਾਲੇ ਵਿਭਿੰਨ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਪੌਦ ਲੱਗੇ ਗਏ ਬੈਗਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਅਤੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਦੀ ਛੱਤ ਅਤੇ ਬਾਲਕਨੀ ਵਿੱਚ 500 ਰੁਪਏ ਦੀ ਘੱਟ ਕੀਮਤ ਵਿੱਚ ਬਗੀਚੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਹਲਕੇ ਭਾਰ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰੇ ਬੈਗਾਂ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਗਈ ਨਾਰੀਅਲ ਦੀਆਂ ਜਟਾਂ ਦੀ ਬਣਾਈ ਖਾਦ ਜੋ ਕਿ ਹਲਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨੇ ਕੰਟੇਨਰਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਘੱਟ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਛੱਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦਾ ਡਰ ਘੱਟ ਗਿਆ। ਸਰਕਾਰੀ ਸਬਸਿਡੀ ਜੋ ਕਿ 50 ਤੋਂ 75 % ਤੱਕ ਹੈ, ਨੇ ਕਈ ਜੈਵਿਕ ਖਾਦਾਂ ਅਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ, ਪਾਣੀ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਜਿਵੇਂ ਤੁਪਕਾ ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਕਚਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਇਕਾਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਪਾਈਪ ਕੰਪੋਸਟ, ਪੋਰਟੇਬਲ ਬਾਇਓਗੈਸ ਪਲਾਂਟ ਆਦਿ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਸਬਸਿਡੀ ਵਾਲੇ ਇਨਪੁਟਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਢੁੱਕਵੇਂ ਸੰਸਥਾਗਤ ਤੰਤਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ - ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਬੱਚਤ ਅਤੇ ਸੰਸਾਧਨ-ਕੁਸ਼ਲ ਖੇਤੀ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਕ੍ਰਿਸੀ ਭਵਨ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸਤਾਰ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਬਾਗਬਾਨੀ ਲਈ ਸਾਮਾਨ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕ ਤੱਕ ਆਸਾਨ ਪਹੁੰਚ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ। ਘਰੇਲੂ

ਬਗੀਚੀ ਨੂੰ ਕੇਰਲ ਦੇ ਪ੍ਰੰਪਰਿਕ ਤਿਓਹਾਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਓਨਮ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਇੱਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪਹਿਲੂ ਵੀ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ।

ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਦਖਲ ਪ੍ਰੀਤ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੁੰਗਾਰਾ

ਅੱਗੇ ਦਿੱਤੀ ਪੜਚੋਲ ਵਿਭਿੰਨ ਸਰਕਾਰੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ, ਸਮਾਚਾਰ ਰਿਪੋਰਟਾਂ, ਤਿਰੂਵਨੰਤਪੁਰਮ ਨਿਗਮ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਅਤੇ ਕੇਰਲ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਫੇਸਬੁੱਕ ਖੇਤੀ ਗਰੁੱਪਾਂ ਉੱਪਰ ਹੋਪ ਫਾਊਡੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਤਿਸ਼ੂਰ ਵਿਖੇ ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਆਹਮਣੇ-ਸਾਹਮਣੇ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਉੱਤਰ ਸਰਵੇ ਉੱਪਰ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ।

ਤਿਰੂਵਨੰਤਪੁਰਮ ਨਿਗਮ ਵਿਖੇ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਸਰਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਦਖਲ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕਈ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਰਵਾਇਤੀ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਸਬਸਿਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਨਾਲ, ਘੱਟ ਖਰਚ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਣਾ ਆਸਾਨ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਦੂਸਰਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਸੀ ਆਪਣੀ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰੀਤ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋਣਾ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਇਹ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉੱਪਰ ਕਿੰਨੇ ਖਤਰਨਾਕ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਸਪ੍ਰੇਅ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। 2013 ਤੋਂ ਕੇਰਲ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਿੰਟ ਅਤੇ ਨਿਊਜ਼ ਮੀਡੀਆ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਤੀਜੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਜਾਗ੍ਰੂਤੀ ਆਈ ਹੈ। ਇੰਡੋਸਲਫਾਨ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਦੀ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ, ਵਧਦੀ ਕੈਂਸਰ ਦੀ ਦਰ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਲਪਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਘਰ ਵਿੱਚ ਜੈਵਿਕ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾਉਣਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬਿਹਤਰ ਵਿਕਲਪ ਲੱਗਿਆ। ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਫੇਸਬੁੱਕ ਉੱਪਰ ਮਲਿਆਲਮ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਮੂਹ ਇਸ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਕੇਰਲ ਵਿੱਚ ਲੋਕਪ੍ਰਿਅ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਮੰਚ ਵਜੋਂ ਉੱਭਰੇ। ਜਲਦੀ ਹੀ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲਹਿਰ ਬਣ ਗਈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕੇਰਲ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ (2010) ਅਤੇ ਸਵੈ ਨਿਰਭਰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਪਰਿਸਥਿਤਕੀ ਵਿਕਲਪਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਲਹਿਰ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਫੜਿਆ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਬਸਿਡੀ ਵਾਲੇ ਵਾਤਾਵਰਣ-ਪੱਖੀ ਇਨਪੁਟ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਸੰਸਥਾਗਤ ਤੰਤਰ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੇ

ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਨੈੱਟਵਰਕ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ

ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਮੰਚ ਫੇਸਬੁੱਕ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨੈੱਟਵਰਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਲਿਆਲਮ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ ਫੇਸਬੁੱਕ ਆਧਾਰਿਤ ਖੇਤੀ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 10 ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਉੱਪਰ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਦੇਸ਼ ਭਾਵੇਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸਾਂਝਾ ਹੈ -ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਆਧਾਰਿਤ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਵਿੱਚ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਫਲ ਉਗਾ ਕੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਭੋਜਨ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ।

ਸਾਰਣੀ 1 :- 1 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਾਲੇ ਫੇਸਬੁੱਕ ਖੇਤੀ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਫੇਸਬੁੱਕ ਸਮੂਹ	31 ਜਨਵਰੀ 2022 ਨੂੰ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ	ਸਮੂਹ ਬਣਨ ਦਾ ਸਾਲ
ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ (ਖੇਤੀ)	454743	2014
ਨਮੁਦੇ ਅਧੁਕਲਾਥੋਟਮ (ਸਾਡਾ ਕਿਚਨ ਗਾਰਡਨ)	409613	2014
ਕ੍ਰਿਸ਼ੀਭੂਮੀ (ਖੇਤੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ)	391139	2014
ਕ੍ਰਿਸ਼ਿਕਾ ਵਿਪਾਨੀ (ਆਨਲਾਈਨ ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਮੰਡੀ)	153532	2014
ਅਧੁਕਲਾਥੋਟਮ (ਕਿਚਨ ਗਾਰਡਨ)	137333	2016

ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮੂਹ ਆਪਣਾ ਸਮਰਥਨ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦੋਵੇਂ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਜਗ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੁੱਝ ਅਜਿਹੇ ਫੇਸਬੁੱਕ ਸਮੂਹ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਗੀਚੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਕੁੱਝ ਸਮੂਹ ਇਹਨਾਂ ਬਗੀਚੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵਾਧੂ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਲਈ ਸਥਾਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੋਰੋਨਾ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੱਕ, ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਸਮੂਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨੈੱਟਵਰਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਾਲਾਨਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦਾ ਵੀ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣਾ : ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਗੀਚੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਵਿਵਸਥਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਸ

ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਰੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਸਕੇ। ਫੇਸਬੁੱਕ ਸਮੂਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸਹੀ ਵਿਕਲਪ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਉੱਪਰ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੰਚ ਉੱਪਰ ਹੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਾਹਿਰ ਲੋਕ ਵੀ ਸਨ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਮੂਹ ਜਲਦੀ ਹੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਇੱਕ ਮੰਚ ਬਣ ਗਏ।

ਇਹਨਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਪੋਸਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਮ ਚਰਚਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਪਰਿਸਥਿਤਕੀ ਦੇ ਤਰੀਕੇ, ਫਸਲ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਘਰੇਲੂ ਖਾਦ-ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਬਣਾਉਣਾ, ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦੀ ਬੱਚਤ ਦੇ ਨਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਫਸਲ ਜਾਂ ਬਾਗਬਾਨੀ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਫਲ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਗੀਚੀਆਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵੀ ਬਾਗਬਾਨੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਮੱਦਦ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਮੂਹ ਨਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਾਗਬਾਨੀ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ, ਬਾਗਰੀ ਉਤਪਾਦਾਂ 'ਤੇ ਘੱਟ ਨਿਰਭਰਤਾ, ਘੱਟ ਖਰਚੇ ਵਾਲੀਆਂ ਬਾਗਬਾਨੀ ਦੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਉਪਲਬਧ ਜਗ੍ਹਾ ਦਾ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਇਸਤੇਮਾਲ ਆਦਿ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਉਭਾਰ ਨੇ ਜਗ੍ਹਾ-ਸ੍ਰੋਤ ਕੁਸ਼ਲ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਇੱਕ ਮੰਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਜਿੰਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਤਕਨੀਕਾਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਮੁਫਤ ਵਿੱਚ ਫੇਸਬੁੱਕ ਉੱਪਰ ਬਾਕੀਆਂ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂਕਿ ਕੁੱਝ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਲਈ ਸੰਭਾਵਿਤ ਖਰੀਦਦਾਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ : ਕੋਰੋਨਾ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੇਸਬੁੱਕ ਸਮੂਹ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ

ਆਯੋਜਿਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਪਹਿਲ ਕਦਮੀਆਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਪਲਬਧ ਸੀਮਿਤ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਜੈਵਿਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾਉਣ ਦੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਉੱਪਰ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਮੁਕਾਬਲੇ/ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ, ਪ੍ਰਤਿਭਾਗੀ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਟਾਈ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੁੱਝ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਲਈ ਸਮੂਹ ਦੀਆਂ ਆਹਮੋ-ਸਾਹਮਣੇ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਇਨਾਮ ਵੰਡੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਤਿਓਹਾਰ ਦਾ ਰੰਗ ਦੇਣ ਲਈ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੇਰਲ ਦੇ ਤਿਓਹਾਰਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਓਨਮ ਜੋ ਕਿ ਵਾਢੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤਿਓਹਾਰ ਹੈ, ਦੇ ਨਾਲ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂਕਿ ਲੋਕ ਉਸ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਭੋਜਨ ਦਾ ਵੀ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਣ। ਇਹਨਾਂ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕੇਰਲ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਵੀ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਸਾਂਬਰ ਚੁਣੌਤੀ, ਓਨਾਥਿਨੂ ਓਰੂ ਮੁਰਮ ਪੱਚਾਕਰੀ (ਓਨਮ ਲਈ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਡਿਸ਼)। ਇਹ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜਾਂ ਤਾਂ

ਇੱਕ ਖਾਸ ਸਮੂਹ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਭ ਫੇਸਬੁੱਕ ਖੇਤੀ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇੱਕ ਫੇਸਬੁੱਕ ਮੁਕਾਬਲਾ ਓਨਾਥਿਨੂ ਓਰੂ ਮੁਰਮ ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪੀ.ਸੀ. ਹਰੀਕੁਮਾਰ ਦੁਆਰਾ 2016 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਖੁਦ ਇੱਕ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਲਗਾਉਣ ਕਰਕੇ ਹਰੀਕੁਮਾਰ ਕੇਰਲ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਦੇਣ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਉਸਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਓਹਨਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜੋ ਕਿ ਜਲਦੀ ਹੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਮੁੱਖਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ।

(ਦੇਖੋ ਬਾਕਸ 1)

ਬਾਕਸ 1 : ਓਨਾਥਿਨੂ ਓਰੂ ਮੁਰਮ ਪੱਚਾਕਰੀ

ਸਭ ਫੇਸਬੁੱਕ ਸਮੂਹਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਓਨਾਥਿਨੂ ਓਰੂ ਮੁਰਮ ਮੁਕਾਬਲਾ ਪੀ ਸੀ ਹਰੀਕੁਮਾਰ ਉਰਫ ਹਰੀਕੁਮਾਰ ਮਾਵੇਲੀਕਾਰਾ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ। ਓਹਨਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਿਓਹਾਰ ਦੇ ਸੀਜ਼ਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਤਾਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਮਿਲ ਸਕਣ।

2015 ਵਿੱਚ ਹਰੀਕੁਮਾਰ ਨੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਚੁਣੌਤੀ ਫੇਸਬੁੱਕ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਪੋਸਟ ਕੀਤੀ। ਓਨਮ ਤੋਂ ਲਗਭਗ 80-90 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਜਾਈ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਓਨਮ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸਮੇਂ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਗਬਾਨੀ ਸੰਬੰਧੀ ਸੁਝਾਅ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕਾਂ ਬਾਰੇ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ ਆਦਿ। ਕਾਸ਼ਤ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ, ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਾਢੀ ਤੱਕ, ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਗੀਚੀ ਦੀਆਂ ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ ਜਾਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਫੋਟੋਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। 2015 ਵਿੱਚ ਹਰੀਕੁਮਾਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲਗਭਗ 15 ਹਜ਼ਾਰ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਚੁਣੌਤੀ ਫੇਸਬੁੱਕ 'ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਚੁਣੌਤੀ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਵਾਧੂ ਜਰੂਰਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੂ ਤਿਓਹਾਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵੀ ਰੱਖੀ ਗਈ।

2016 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਕੇ ਹਰੀਕੁਮਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਤਿਸ਼ੂਰ ਵਿਖੇ ਫੇਸਬੁੱਕ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਾਲ ਇਸ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ 2017 ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀਡੀਓ ਅਧੀਨ ਇਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਘਟਕ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂਕਿ ਓਨਮ ਤਿਓਹਾਰ ਦੌਰਾਨ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਵਿੱਚ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਮਿੱਥੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਖਾਸ ਮੁਹਿੰਮ ਦੌਰਾਨ ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ, ਕਿਸਾਨਾਂ, ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੀਡੀਆ ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਬੀਜਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿੱਟਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਬੀਜ ਕਿੱਟਾਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਭਵਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਅਤੇ ਬੂਟੇ ਸਬਸਿਡੀ ਵਾਲੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਉੱਪਰ ਵੰਡੇ ਗਏ। ਇਹ ਮੁਕਾਬਲਾ ਅੱਜ ਵੀ ਵੀਡੀਓ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੋਤ : : <https://keralaagriculture.gov.in/wp-content/uploads/021/06/Final-VDP-2021-22-Working-Instructions.pdf>

ਇਨਪੁਟਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਅਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ : ਫੇਸਬੁੱਕ ਸਮੂਹਾਂ ਨੇ ਬਾਗਬਾਨੀ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸਮੱਗਰੀ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਬੀਜਾਂ ਅਤੇ ਪਨੀਰੀ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝਾ ਅਤੇ ਅਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਬਾਗਬਾਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਵਾਇਤੀ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੀਜ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਫੇਸਬੁੱਕ ਸਮੂਹ ਇਹਨਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਵਿਤਰਣ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਡਾਕ ਸੁਵਿਧਾ ਰਹੀ ਪੂਰਾ ਸਾਲ ਬੀਜਾਂ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾਂ ਕੋਲ ਵਾਧੂ ਬੀਜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਫੇਸਬੁੱਕ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇੱਕ ਲਿਫਾਫੇ ਵਿੱਚ ਟਿਕਟ ਲੱਗਿਆ ਇੱਕ ਹੋਰ ਲਿਫਾਫਾ ਅਤੇ ਜੋ ਬੀਜ ਚਾਹੀਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਪਾ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਬੀਜ ਵੰਡ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਉੱਪਰ ਕਿਸੇ ਵਾਧੂ ਖ਼ਰਚ ਦਾ ਬੋਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਕੁੱਝ ਸਮੂਹ 'ਬੀਜ ਬੈਂਕ' ਵੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂਕਿ ਜਿੰਨਾਂ ਕੋਲ ਵਾਧੂ ਬੀਜ ਹਨ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਬੀਜ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਸਕਣ। ਪਨੀਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਤੋਹਫ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਰਾਹੀਂ ਇਹਨਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਮਿੱਤਰਤਾ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਲਈ ਫੇਸਬੁੱਕ ਆਧਾਰਿਤ ਬਾਜ਼ਾਰ : ਕੀ ਕਰੀਏ ਜਦੋਂ ਬਾਗਬਾਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪਣਾ ਵਾਧੂ ਉਤਪਾਦ ਵੇਚਣਾ ਚਾਹੁਣ? ਘਰੇਲੂ ਬਾਗਬਾਨੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੌਰਾਨ, ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਉਦੋਂ ਜਦੋਂ ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਵਾਧੂ ਉਤਪਾਦਨ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲਈ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। 'ਆਨਲਾਈਨ ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਬਾਜ਼ਾਰ' ਨਾਮ ਦੇ ਫੇਸਬੁੱਕ ਸਮੂਹ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਤਿਸ਼ੂਰ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ। ਤਿਸ਼ੂਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਸ਼ਕੂਲ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂਕਿ ਕਿਸਾਨ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਬਿਨਾਂ ਵਿਚੋਲੀਏ ਦੇ ਸਿੱਧਾ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਸਕਣ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨੇੜੇ ਦੇ ਕਲੱਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਫਟ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹਰ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਉਪਲਬਧ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਫੇਸਬੁੱਕ ਉੱਪਰ ਸਾਂਝੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਸ਼ਹਿਰੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਕੀਮਤ ਵਾਲੀ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਬਗੀਚੀ ਨਾਟੂਚੰਤਾ - ਜੈਵਿਕ ਉਤਪਾਦਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਜਿਸਨੂੰ ਨਾਟੂਚੰਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤ ਗਿਆ, ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਪੇਰੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਆਪਣਾ ਜੈਵਿਕ ਉਤਪਾਦ ਸਿੱਧਿਆਂ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿੱਧੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਬਾਜ਼ਾਰ ਫੇਸਬੁੱਕ ਸਮੂਹ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਿਕਾ ਵਿਪਨੀ ਆਨਲਾਈਨ ਖੇਤੀ ਬਾਜ਼ਾਰ' ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵੇਚਣ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਸਿੱਧੇ ਇਸ ਸਮੂਹ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ ਸੰਚਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਵਾਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਮੂਹ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਇਹ ਸਭ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਰ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ

ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਉਤਪਾਦ ਇਸ ਵਾਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣਗੇ (ਸਿਰਫ਼ ਕੋਰੋਨਾ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਲਾਕਡਾਊਨ ਕਾਰਨ ਇਹ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਿਆ)। ਇਹ ਸਭ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਕਾਫ਼ੀ ਸਖ਼ਤ ਹੈ। ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਅਤੇ ਬਗੀਚੀ ਦੇ ਦੌਰੇ ਰਾਹੀਂ ਆਯੋਜਕ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਜੈਵਿਕ ਖਾਦਾਂ ਅਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਖਾਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਸਾਇਣਿਕ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਜਾਂ ਖਾਦ ਨਾ ਵਰਤਿਆ ਹੋਵੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੁੱਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਆਇਆ ਸੀ।

ਪੌਦੇ ਉਗਾਉਣ ਲਈ ਕੈਨ ਦੀ ਮੁੜ ਵਰਤੋਂ

ਉਤਪਾਦ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਉਤਪਾਦਕ, ਜੋ ਖੁਦ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨ ਕਹਾਉਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਖੁਦ ਹੀ ਆਪਣਾ ਉਤਪਾਦ ਗ੍ਰਾਹਕ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਵੇਚ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਗ੍ਰਾਹਕ ਦਾ ਉਹਨਾਂ

ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਸੰਪਰਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਟੁਚੰਤਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਵਾਧੂ ਆਮਦਨੀ ਕਮਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਹੱਦ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ

ਕਿਸਾਨ ਆਪਣਾ ਸਾਮਾਨ ਵੇਚਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿੰਨਾਂ ਕੋਲ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਾਗਬਾਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਿਸਾਨ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਵਾਧੂ ਉਤਪਾਦ ਦੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵੀ ਵਿਕੀ ਲਈ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਏਥੇ ਤੱਕ ਕਿ ਕੁੱਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਲੇਖਕ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ 200 ਗ੍ਰਾਮ ਤੱਕ ਉਤਪਾਦ ਲਿਆਉਂਦੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜੈਵਿਕ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਭਰੋਸਾ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਫੇਸਬੁੱਕ ਸਮੂਹ ਦੁਆਰਾ ਆਯੋਜਿਤ ਤਿਸ਼ੂਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਾਟੁਚੰਤਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਪਰ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਚਾਹੇ ਪਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਹਿਲ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਪੇਰੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਛੱਤਰੀ ਥੱਲੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ, ਹੋਰਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਬਾਕੀ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਹੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੈਵਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ 'ਗ੍ਰਾਹਕ ਨੂੰ ਜਾਣਨ' ਦੇ ਪੱਖ ਉੱਪਰ ਪਕੜ ਬਣਾਈ ਰੱਖ ਸਕੇ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਅਤੇ ਲੋਕਪ੍ਰਿਅ ਸਮਾਚਾਰ ਪੱਤਰ ਮਾਤਰਭੂਮੀ ਡੇਲੀ ਨੇ ਫੇਸਬੁੱਕ ਸਮੂਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਿਕਾ ਵਿਪਨੀ ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੁਆਰਾ ਤਿਸ਼ੂਰ ਵਿਖੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਨਾਟੁਚੰਤਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਗਤੀ ਮਿਲੀ।

ਕੋਰੋਨਾ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਉਤਪਾਦ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਕਮੀ ਆਈ। ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿੱਥੇ 15-20 ਕਿਸਾਨ ਆਪਣੇ ਉਤਪਾਦ ਲੈ ਕੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਲਾਕਡਾਊਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਸਿਰਫ਼ 6-8 ਰਹਿ ਗਈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਿਸਾਨ ਇਸ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਿਸਾਨ ਇਸ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਮੁੱਖ ਸ਼ਰਤ ਕਿ ਉਤਪਾਦ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੈਵਿਕ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤ ਕੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ, ਇਹ ਬਾਜ਼ਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਵਾਧੂ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਸ੍ਰੋਤ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਮੁੱਖ ਆਮਦਨੀ ਦਾ। ਇਹ ਬਾਜ਼ਾਰ ਤਿਸ਼ੂਰ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਕਲੱਬਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬਨਰਜੀ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਕਲੱਬ ਵਿੱਚ ਹਾਲੇ ਵੀ ਚੱਲਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਕੋਰੋਨਾ ਸਮੇਂ ਲੱਗੇ ਲਾਕਡੋਨ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਬਾਜ਼ਾਰ ਬੰਦ ਰਿਹਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਹੋਮ ਡਿਲੀਵਰੀ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਕੁੱਝ

ਹੱਦ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਤੱਕ ਸਮਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ।

ਸਿਰਫ਼ ਨਾਟੁਚੰਤਾ ਹੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੈਵਿਕ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਜਾਣੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਉੱਪਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਫੇਸਬੁੱਕ ਸਮੂਹ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਿਕਾ ਵਿਪਨੀ ਆਨਲਾਈਨ ਖੇਤੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ ਆਪਣੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪੋਸਟ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰਾਹਕ ਲੱਭਣ (ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ) ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਇਹਨਾਂ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ। ਇਹ ਕੰਮ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਚੁਣੌਤੀਆਂ

ਬਾਕੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਵਿੱਚ ਫੇਸਬੁੱਕ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵੀ ਕੋਰੋਨਾ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਈ। ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਲਗਭਗ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ, ਬੀਜ ਬੈਂਕ ਅਤੇ ਬੀਜਾਂ ਦਾ ਅਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾਟੁਚੰਤਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਸਾਲ ਤੱਕ ਬੰਦ ਰਿਹਾ। ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਫੇਸਬੁੱਕ ਸਮੂਹਾਂ ਨੇ ਟਿਕਾਊ ਖੇਤੀ-ਖਾਧ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਵਾਇਤੀ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕੀਤਾ।

ਸੰਦਰਭ

ਆਰਿਆ, ਯੂ.ਆਰ. Thinking Out of the Basket". The Times of India. 20th August 2017. <https://timesofindia.indiatimes.com/city/kochi/hinking-out-of-the-basket/articleshow/60133326.cms>

ਅਨੀਤਾ ਪਿਨਹੇਰੋ
ਸਹਾਇਕ ਫੈਕਲਟੀ ਸਕੂਲ ਆਫ ਗਲੋਬਲ ਅਫੇਅਰਜ਼,
ਡਾ. ਬੀ ਆਰ ਅੰਬੇਦਕਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਦਿੱਲੀ
ਈਮੇਲ : anitapadiyoor@gmail.com
apinheiro@aud.ac.in

**Urban home gardening
movement in Kerala**
Role of social media collectives
LEISA INDIA, March 2022